

CUMHURİYET HALK PARTİSİ ANTALYA MİLLETVEKİLLERİNİN ŞEHİRLE İLGİLİ TALEPLERİNE BAKANLIKLARDAN GELEN CEVAPLAR (1944)

Faysal MAYAK*

Özet

1943 yılının son aylarında, seçim bölgelerine giden Antalya milletvekilleri, şehirle ilgili eksiklikleri ve halkın taleplerini içeren bir rapor hazırlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna yaklaşıldığı bir dönemde hazırlanan raporda, Antalya şehrinin, Ulaştırma, Sağlık, Tarım, Gümrük ve Tekel, Ticaret, Bayındırlık, Maliye, Milli Eğitim, Ekonomi ve Adalet alanlarında ne gibi ihtiyaçlarının olduğu tespit edilerek, bu alanlarla ilgili Bakanlıklara, söz konusu ihtiyaçlar bildirilmiştir. Her Bakanlık, kendini ilgilendiren konulara birer cevap yazısı yazarak, bu ihtiyaçları karşılamaya yönelik hangi çalışmaların yapıldığını ve yapılacağını açıklamışlardır. Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı'nın son yıllarında, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu durumu, Antalya örneğinden hareketle, göstermeye çalışmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Antalya, CHP Antalya milletvekilleri, İkinci Dünya Savaşı*

Abstract

Answers of The Ministries to the Requests about the City (1944) The Republican People's Party Antalya Parliamentarians

The Antalya parliamentarians who went to the election regions during the last years of 1943 prepared a report about the deficiencies of the city and requests of the public. In the report that was prepared in a period in which the Second World War was coming to the end, the requirements of the City of Antalya with regard to transportation, health, agriculture, customs and tobacco, commerce, public works, finance, national education, economics and justice were determined and the requirements in question have been informed to the related ministries. Each ministry has answered in the related issue and explained which works are being carried out and will be carried out in order to satisfy these requirements. The purpose of this study was to demonstrate the stand of Turkey using the example of Antalya during the last years of the Second World War.

Key words: *Antalya, CHP Antalya parliamentarians, Second World War*

* Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Doktora Öğrencisi

Giriş

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na girmemiş olmasına rağmen, savaşın tüm etkilerini bünyesinde hissetmiştir. Savaşın her an Türkiye'ye de sıçrayabileceği düşüncesi ile alınan askeri önlemler, ülkeyi özellikle sosyal ve ekonomik açıdan sıkıntıya sokmuştur. Savaş koşullarının yarattığı bir sonuç olarak, halkın temel besin maddelerini temin etmesinde zorluklar yaşanmış, sağlık, eğitim ve ulaştırma gibi sosyal alanlarda yapılan yatırımların yavaşlamasına sebep olmuştur. Buna paralel olarak, ithalat ve ihracat sisteminde meydana gelen aksamalar gündelik hayatın, halk için biraz daha yıpratıcı yaşanması sonucunu doğurmuştur.

Savaş yıllarında ortaya çıkan söz konusu sorunlar, taşrada derin biçimde hissedilmiş ve Antalya şehri de bundan nasibini almıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, Antalya, toprak verimliliği, su kaynakları ve iklim özellikleri bakımından, savaşın olumsuzluklarını, ülkenin diğer bölgelerine göre daha az hasarlarla atlattır. Antalya halkı için asıl sıkıntı yaratan konu, merkezi bütçeden şehre yapılması gereken harcamaların, savaş dolayısıyla askıya alınmış olmasıdır. Milletvekillerinin raporunda bu durum kendini açıkça göstermektedir. Sözgelimi, karayolu yatırımları, sağlık personeli kadrosu, elektrik santrali gibi büyük meblağlar tutan yatırımlar, bütçe imkanlarının el vermemesi gerekçesiyle ertelenmiştir.

Antalya milletvekillerinin şehirle ilgili, savaşın son dönemlerine rastlayan raporu incelendiği zaman, savaşın şehir üzerindeki olumsuz etkileri görülmekte, Tek Parti dönemi Türkiye taşrasında görülen aksaklıkların, Ankara'daki hükümet tarafından nasıl algılandığı ve nasıl çözümler üretilmeye çalışıldığı konusunda somut bilgiler içermektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, savaş yıllarında Cumhuriyet Halk Partili milletvekillerinin seçim bölgelerine giderek, halkın sorunlarına çözüm bulmak amacıyla, Bakanlıklara gönderilmek üzere rapor hazırlaması, savaş yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi yönetiminin halkı unutmadığını göstermektedir. Üstelik, "imkanlar ölçüsünde" halkın taleplerini karşılamaya çalışması da olumlu bir görüntü oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle söylenebilir ki, Cumhuriyet Halk Partisi'ni Türkiye'deki diğer tüm partilerden ayıran en önemli fark, icraatlarını oy toplamak için değil hizmet etme zorunluluğu ve bilinciyle yapmış olmasıdır. Söz konusu milletvekilleri halkın bu ihtiyaçlarını tespit etmeyip, Bakanlıklara göndermeseler bile Genel Merkez ve "Milli Şef"le aralarını iyi tutup bir sonraki seçimde yine vekil seçilebilirlerdi. Ancak Antalya milletvekillerinin bu raporu durumun böyle olmadığının görülmesi açısından da ayrı bir öneme sahiptir.

Antalya Milletvekillerinin Şehri Ziyareti ve Raporun Yazılması

Cumhuriyet Halk Partisi Antalya milletvekilleri Numan Aksoy, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Galip Kahraman, Hüsamettin Kural, Nurullah Esat Sümer ve

Cemal Tunca, 1943 yılının İlkteşrin (Ekim) ayında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tatilde olmasından istifade ederek seçim bölgeleri olan Antalya'ya bir ziyarette bulunmuşlardır. Milletvekillerinin ziyaretleri sadece il merkeziyle sınırlı kalmamış, Serik, Manavgat, Alanya, Akseki, Korkuteli ve Elmalı ilçeleri de gezilmiştir. Yolların bozuk olması ve araç temin edilememesi yüzünden Gündoğmuş, Finike ve Kaş ilçelerine gidememişlerse de söz konusu ilçelerden ve diğer küçük yerleşim birimlerinden Antalya merkeze gelen partililerle temasta bulunmuşlardır.

Milletvekilleri, Antalya'daki temaslarından edindikleri izlenimleri daha sonra bir rapor olarak Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine sunmuşlardır. Bu raporu yazma gerekçesini de şu sözleriyle açıklamışlardır: *“Bu ziyaretimiz esnasında gerek vilayet merkezinde ve gerek muhtelif kazalarda halk ile geniş ölçüde temaslarda ve açık musahabelerde bulunduk. Dinlediğimiz dileklerin ve ayrıca müşahedelerimizden edindiğimiz intibaların, müstaceliyet ve ehemmiyet arz eden kısımlarını Partimizin ve Genel Sekreterliğimizin kıymetli dikkat ve alakasına iblağ ediyoruz.”*¹ Milletvekilleri, bu ziyaretleri esnasında halkın isteklerini ve kendi gördükleri eksikleri sınıflandırarak hangi bakanlığa hangi taleplerde bulduklarını kaydetmişlerdir. Genel Sekreterlik de bu raporda belirtilen talepleri bakanlıklara bildirerek cevaplandırılmasını istemiştir. Raporda adı geçen bakanlıklar, kendilerini ilgilendiren kısımlara gerekli cevapları yazarak Genel Sekreterliğe göndermişlerdir.

Milletvekilleri, yazmış oldukları bu raporda ilk olarak Antalyalılar hakkında bir durum analizi yapmışlardır. Buna göre Antalya halkı, şartların tüm zorluklarına rağmen olaylara anlayışla yaklaşmakta, geleceğin güzel olacağı yönünde düşünceler taşımaktadırlar. Milletvekillerine göre; halkta böyle bir düşüncenin oluşmasında, “doğal olarak”, Cumhuriyet Halk Partisi'nin halk sevgisine ve vatandaş haklarını korumaya verdiği önemin büyük payı vardır. Bu sebeplerle halk, partiye ve hükümete sıkı bağlarla bağlıdır. Ancak bu bağların daha da sıkılaşması için Antalya'daki Halkevi faaliyetlerinin biraz daha artırılması gerektiği tavsiyesinde bulunmuşlardır. Özellikle Akseki'de bir Halkevinin yapılması zaruri görülmüştür. Elmalı'da da parti binasının bazı eksiklerinin tamamlanması gerektiğini dile getirmişlerdir.²

Milletvekillerinin Antalya'nın eksiklerine yönelik Bakanlıklardan talep ettikleri konular arasında ise başta deniz olmak üzere ulaşım sıkıntılarının giderilmesi, sağlık konusundaki eksiklerin giderilmesi, ormanların korunması, ziraat işlerine daha fazla önem verilmesi, narenciye ürünlerinin korunması ve

¹ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA], Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu, 490..1.0.0 620.34..1, s.1

² BCA, 490..1.0.0 620.34..1 , s.1

nakliyatının kolaylaştırılması, el dokumacılığının gelişmesini sağlayıcı yardımlarda bulunulması, Toprak Mahsulleri Ofisi ile Sümerbank yerli mallar pazarının daha verimli biçimde çalışması, şehrin ekonomik ve kültürel hayatı üzerinde daha esaslı hareketlere geçilmesi vardır.³ Milletvekilleri raporlarının giriş kısmında bu talepleri kısaca belirttikten sonra ayrıntılı bir liste çıkarmışlardır.

1. Ulaştırma (Münakalat Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya milletvekillerinin üzerinde durduğu ve geniş bir yer ayırdıkları konu ulaşım konusudur. Antalya denize kıyısı olan bir şehir olduğu için deniz ulaşımı özellikle ekonomik açıdan son derece mühimdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Antalya'nın ticari merkezi İskele'dir. İzmir ve İstanbul'a ulaşım da İskele'den deniz yoluyla yapılmaktadır. O dönemde Seyr-ü Sefain İdaresi (Deniz Yolları İdaresi) Antalya-İstanbul hattına iki tür vapur tahsis etmiştir. Bunlardan biri Ekspres vapurlar diğeri de Posta vapurlarıdır. Ekspres vapurları bu mesafeyi 3 günde kat etmelerine karşılık Posta vapurları her limana uğradıkları için bir haftada kat etmektedirler.⁴ Ancak yıllar ilerledikçe şehrin ticari hacminin artması bu vapurların yetersiz kalmasına neden olmuş ve bu durum milletvekillerinin raporlarına yansımıştır.

Antalya, Alanya, Finike ve Kaş'ta bol miktarda yetiştirilen narenciye'nin İstanbul'a ve diğer şehirlere hem çabuk hem de muntazam biçimde ulaştırılması önemli bir konudur. O yıllarda Antalya'ya on beş günde bir defa uğrayan bir adet vapur, ne narenciye mevsiminde ne de çeşitli hububat, susam, pirinç ve bakliyatın ihracı mevsiminde ihtiyacı karşılamamaktadır. Bu vapurlar öncelikli olarak resmi kurumların nakliye işlerini gördükleri, Milli Müdafaa, İnhisar (Tekel) ve Toprak Mahsulleri Ofisi'ne ait malları aldıkları için çoğu kez ve uzun zaman tüccarın malını ya hiç alamamakta ya da pek az bir kısmını taşıyabilmektedirler. Bu yüzden halk mallarını iskeleye getirip de vapura alınmadığı zaman, fazladan depoya geri götürme ücretleri ödemekte ayrıca narenciye gibi hassas ürünler çabuk bozulup halkın zarar etmesine sebebiyet vermektedir. Bu ürünler iç piyasaya zamanında sürülemediği için de Anadolu'da fiyat artışlarına neden olmaktadır.⁵

Milletvekillerinin belirttiği bu durumun beraberinde çeşitli yolsuzlukları da getirdiği görülmektedir. Nakil vasıtalarının azlığı ve sevkıyatın güçlüğü

³ BCA, 490.1.0.0 620.34.1, s.1-2

⁴ Selekler 2000, 12

⁵ BCA, 490.1.0.0 620.34.1, s.2. Antalya'da yetiştirilen narenciye'nin iç kesimlere götürülmesinde görülen yol ve vasıta yetersizliği, Antalya'daki üretimin sınırlı miktarda kalmasına yol açmıştır. Bu bilgi için bkz. Selekler 1937, 5

yüzünden tüccarlar, mallarının taşınması için deniz yolları idaresi çalışanları ile gizliden gizliye ve gayrı meşru pazarlıklara girişmektedirler. Bu durum halkın büyük zararına yol açtığı gibi ürünlerin düzgün ve güvenilir biçimde taşındığı da şüphelidir. Raporda bu durumdan şu ifadelerle söz edilmiştir: “Vapurlara yükletilen eşyanın emin ve sağlam olarak nakledilmesi de ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü tüccar bilhassa emniyetsizlikten acı acı şikâyet etmektedir. Vukuu bildirilen bir çok hadiseler esefle kaydedelim ki deniz nakliyatında emniyetsizlik bulunduğunu göstermektedir. Bunun bu günkü hayat şartları karşısında aldıkları maaşlarla geçinemeyen gemi mensuplarının bir zarurete binaen yaptıkları da söylenilmektedir. Fakat her ne olursa olsun bu hallere bir son verilmesi ve bu gibi yolsuzlukların önlenmesi ve bu hususta ilgili makamlara yapılan başvurma ve şikâyetlerin önemle karşılanması ve yolsuzlukları görülenlerin cezalandırılması dileklerimizizin esasını teşkil etmektedir.”⁶

Savaş koşullarını fırsata dönüştürmeye çalışan kesimler, karaborsa, stok yapma, tekel oluşturma gibi yöntemleri kullanarak haksız kazanç elde etmişlerdir. Daha ziyade tüccar kesim tarafından yapılan bu yolsuzlukların, maaşlı memurlara kadar sirayet etmiş olması, ülkede ne kadar yaygın bir hal aldığını göstermektedir. Burada dikkat çeken husus ise, ileride görüleceği üzere, Bakanlığın cevap yazısında bu şikâyetlere hiç yer vermemiş olmasıdır. İdare mekanizmasının bu vurdumduymaz tavrı hem haksız kazanç yollarının çoğalmasına hem de Antalya’da görüldüğü gibi halkın mağdur olmasına sebep olmuştur.

Deniz nakliyatındaki sıkıntılar bu şekilde dile getirildikten sonra, Ulaştırma Bakanlığı’ndan hangi taleplerde bulunulduğu belirtilmiştir. Bölgeye on beş günde bir uğrayan vapurların hiç olmazsa haftada bir uğraması, Antalya’ya verilen bir defalık 200 ton mal nakli miktarının bir misli arttırılması, olağanüstü bir durum olmadıkça halk ve tüccarın eşyasının tahsis edilmiş ton miktarında vapurlara alınması istenmiştir. Aslında milletvekilleri bu durumu Denizyolları Umum Müdürü ile daha önce görüşmüşlerdir. Müdür, durumdan haberdar olduğunu, halkın şikâyetlerinde haklı göründüklerini ve zorlukların üstesinden gelecek tedbirlerin alınacağını söylemiştir. Bu cümleden hareketle, nakil hacmini genişletmek amacıyla 1943 Aralık ayında Güney hattına 5000 tonluk Maraş vapurunun tahsisine karar verildiğini bildirmiştir. Ancak milletvekilleri bu kararın uygulanıp uygulanmadığını bilmediklerini belirtip, Deniz Yolları İdaresi vapurlarının Manavgat ilçesinin limanı olan *Eski Antalya*’ya uğramasının ilçenin ekonomisi açısından iyi olacağı görüşünü dile getirmişlerdir.⁷

⁶ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.2

⁷ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.2 -3

Antalya'nın kara ulaşımı da, deniz ulaşımı kadar sıkıntı yaratmaktaydı. Yaz mevsiminde Antalya'dan Burdur, Isparta, Afyon, Ankara ve hatta İstanbul'a yapılan meyve-sebze nakliyatı azımsanmayacak miktarlara ulaşıyordu. Diğer taraftan Akseki ilçesi, tüm yaz boyunca Konya ile Antalya arasında transit köprü görevi görmekteydi. Bu itibarla milletvekilleri, Ulaştırma Bakanlığından, Antalya'da bir devlet nakliyat ambarı ve bir kamyon istasyonunun açılmasını istemekte, buraya ihtiyacı karşılayacak miktarda kamyon verilmesini talep etmekteydi. Aksi söz konusu olduğu zaman da, Antalya'nın ekonomik durumunun giderek kötüleşeceği ve sonuçta devlet maliyesinin zarar göreceği de belirtilmekteydi.⁸

Milletvekillerinin karayolu durumunu bu şekilde belirtmesine karşılık, dönemin Antalya valisi Haşim İşcan'ın yol konusunda şehri rahatlatacak çalışmalar yaptığı görülmektedir. Haşim İşcan göreve gelene kadar Antalya'da kış mevsiminde sadece iki, yaz mevsiminde ise büyük zorluklarla beş ilçeye araçlar gidebilmekteydi. Fakat yapılan çalışmalar sonucunda 1944 yılında kış mevsiminde Serik, Manavgat, Korkuteli, Elmalı ve Finike ilçelerine ulaşım imkanı sağlanmıştır. Devam edilen çalışmaları tamamlayarak, kış mevsiminde, Alanya ve Akseki ilçelerine de ulaşımı sağlamaya çaba göstermişlerdir. Yazın ise Gündoğmuş hariç Antalya'nın tüm ilçelerine ulaşım kolaylıkla gerçekleştirilmiştir. Antalya'ya dört yılda 96 km şose, 10 km imlâ, 190 km dağlık arazide yol açılmış ve buna ek olarak 100 km uzunluğunda köy yolu yapılmıştır. Bu açılan yollar arasında özellikle Manavgat-Akseki yolu önemlidir. Çünkü bu yolla Antalya Konya'ya dolayısıyla da Ankara'ya bağlanmış olmaktadır.⁹ Özellikle bu güzergâhın yapılması tarımsal ürünlerin iç kesimlere ulaştırılması için son derece önemlidir. Zaten bu yollar mevcut olduğu için milletvekilleri bakanlıktan kamyon istemektedir. Tabii vekillerin "isteyenin bir yüzü kara vermeyenin iki yüzü kara" mantığıyla da böyle bir talepte buldukları söylenebilir.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Antalya milletvekillerinin, ulaşım ile ilgili bu taleplerini dönemin Ulaştırma Bakanı¹⁰ Ali Fuat Cebesoy'a iletmıştır. Bakanlık da bu taleplere biri deniz diğeri kara ulaşımı olmak üzere iki yazıyla cevap vermiştir. Bakanlığın deniz ulaşımı ile ilgili Genel Sekreterliğe

⁸ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.3

⁹ Nureddin 1944, 18

¹⁰ 1943'te yapılan seçimlerden sonra Şükrü Saraçoğlu ikinci hükümetini kurmuştur. Bu hükümeti oluşturan Bakanların listesi şu şekildedir; Adalet: Ali Rıza Türel, Milli Savunma: Ali Rıza Artunkal, İçişleri: Recep Peker, Dışişleri: Numan Menemencioğlu, Maliye:Fuat Ağralı, Milli Eğitim: Hasan Ali Yücel, Bayındırlık: Sırrı Day, Ekonomi: Fuat Sirmen, Sağlık: Hulusi Alataş, Gümrük ve Tekel: Suat Hayri Ürgüplü, Tarım: Şevket Raşit Hatipoğlu, Ulaştırma: Ali Fuat Cebesoy, Ticaret: Celal Sait Siren. Bu bilgi için bkz. Bila 2008, 91-92

yazdığı cevapta, ihracat mevsimi dolayısıyla Güney hattına *Maraş ve Erzurum vapurları* gibi büyük tonajlı vesaitin tahsis edildiğini, sırf narenciye nakliyatı yapmak üzere de düzenli bir posta kurulduğunu, bu şekilde gerekli tedbirlerin alındığı belirtilmekteydi.¹¹

Kara ulaşımı konusunda, Ulaştırma Bakanlığı'nın gönderdiği cevabın ise olumsuz bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Bakanlığa göre, nakil hacminin ne kadar olduğu kesin bilinmemekle beraber, ortalama olarak ayda 300 ton taşındığı düşünülecek olursa, bunun için her biri en az 2-3 ton nakledebilen 12 adet kamyonu ihtiyaç vardır. Buna paralel olarak, kamyon servisi kurulursa yolcu taşıma durumu da ortaya çıkacağından, bu da en az dört otobüs gerektirmektedir. İş bununla sınırlı kalmayarak, bu motorlu taşıtların bakımı için Antalya'da muntazam bir tamirhane ile bir garaj, Burdur'da da bir garajın yapılması zorunluluğu doğacaktır. Bakanlığın hesabına göre tüm bunların yapılabilmesi için 430.000 liraya ihtiyaç vardır. Ülkenin içerisinde bulunduğu durumdan ötürü (II. Dünya Savaşı kastediliyor) motorlu taşıtların temin edilememesi bu hizmetin yapılmasına engel teşkil etmektedir. İşte bu durum karşısında Bakanlık özet olarak, o günkü koşullarda, Antalya-Burdur arasında kamyon ve otobüs servisinin yapılamayacağını söylemiştir.¹² Bakanlıktan olumsuz cevap alınmasına karşın Antalya-Burdur arasında belediye araçları ile 6 liraya yolcu taşınmıştır.¹³ Bu şekilde Antalya'nın iç kesimlerle olan karayolu ulaşımı sınırlı da olsa sağlanmaya çalışılmıştır. Tabii halkın arzusu insan taşınmasından ziyade tarımsal ürünlerin taşınması yönünde olmuştur.

2. Sağlık ve Sosyal Yardım (Sihhat ve İctimai Muavenet Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya milletvekillerinin yazdıkları raporun Sağlık Bakanlığını ilgilendiren kısmında şehirde görülen çeşitli bulaşıcı hastalıklara ve göçebelerin iskan edilmesine yönelik istekler vardır. O yıllarda Türkiye'nin birçok yerinde görülen sıtma hastalığının Antalya'da da görüldüğü belirtilmiş, şehirdeki sıtma mücadelesine biraz daha önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Esasında daha önceden Antalya'da sıtma ile mücadele edilmiştir.¹⁴ Akseki'nin

¹¹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Münakalat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.02.1944 tarihli yazı)

¹² BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Münakalat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 24.02.1944 tarihli yazı)

¹³ Güçlü 1997, 87

¹⁴ 1927-1928 yıllarında Sağlık Bakanlığı tarafından Antalya'da sıtma hastalığının ne kadar yaygın olduğu ile ilgili bir inceleme yapılmış ve bir rapor hazırlanmıştır. Bu rapora göre, Antalya halkının %76'sında sıtma hastalığı görülmüştür. Bu yüksek oran üzerine 1929'da, Sağlık ve

Güzelsu nahiyesi, Manavgat'ın Avansan köyü Beşkonak nahiyesi daha 1936 yılında sıtma mücadele mıntıkasına dahil edilmek istenmiş ancak bu dilek kadro ve tahsisat eksikliği yüzünden reddedilmiştir. Bununla birlikte Bademağacı ve Gündoğmuş'ta, sıtma ile mücadele mıntıkası haricinde olmasına rağmen inceleme yapılmıştır.¹⁵

Raporda Akseki ilçesinin bazı köylerinde tedavi altında bulunan 300 frengili hasta olduğu belirtilmiş şayet kapsamlı bir tarama yapılırsa bu sayının daha da fazla çıkacağı vurgulanmıştır. Bundan başka Akseki ilçesinde zaman zaman dizanteri ve tifo gibi hastalıklar da görülmektedir. Milletvekilleri bu gibi hastalıklara önlem olsun diye içme sularına işaret etmişlerdir. Su meselesinin aslında mahalli idarelerin işi olduğunu belirtmişler ancak belediyelerin gelirlerinin az ve olağanüstü hallerin devam ettiğini hatırlatarak hastalık işlerinin yerel imkanlarla halledilemeyeceği uyarısında bulunmuşlardır.¹⁶

Milletvekillerinin Sağlık Bakanlığından hizmet bekledikleri bir diğer konu olan göçebelerin iskanı konusu, Antalya'daki göç hareketlerinin şehre verdiği zararlar ilişkilendirilmiştir. Antalya'nın uygun iklim koşullarına ve verimli arazilere sahip olmasına rağmen zirai üretim kapasitesinin düşük olmasını göçebelerin durmadan bir yerden başka bir yere göç etmesine bağlayan raporda, göç olayının sadece bir gelenek olmasına bağlanamayacağı aynı zamanda köylerin dağınık ve kıyı kısımlarında yazın sıtma tehdidinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Bu açıdan köylerin en kısa zamanda bir araya toplanması ve göçebe aşiretlerin hemen iskan edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu konuda önceden yapılmış olan çalışmaları yeterli bulmayan milletvekilleri, göçebelerin yerleşik hayata geçmeleri ile ziraat, nüfus, ormanları koruma, içtimai koruma, vergi ve asayiş işlerinin kolaylaşacağını aksi takdirde zirai asayişin bozulacağını, orman tahribatlarının artacağını, sağlık ve kültür faaliyetlerinin aksayacağını yazmışlardır.¹⁷

Göçebelerin iskanı konusunda aslında bu rapordan önce Antalya'da çeşitli çalışmalar yapılmıştır. O döneme kadar kontrol altına alınamayan, üretim bakımından da çok faydalı olmayan üstelik ormanlara zarar veren göçebeleri yerleştirmek amacıyla Kıbrıslı muhacirler için Antalya-Burdur yolu üzerinde yapılan köyün yakınına bir köy inşa edilmiştir. Bu köye bir Yörük aşireti

Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olarak Antalya'da Sıtma Mücadele Teşkilâtı kurulmuştur. 1938 yılında bu teşkilâtın Antalya ile birlikte Serik, Manavgat, Finike, Kaş, Korkuteli, Elmalı şubeleri ile Alanya ilçesinde Manavgat şubesine bağlı bir daire faaliyette bulunmuştur. Bu bilgi için bkz. Gönüllü 2008, 71

¹⁵ CHP 1936 İl Kongreleri, Ankara, 1937, s.48

¹⁶ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.3

¹⁷ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.3-4

yerleştirilecektir. Başka bir Yörük aşireti için de Serik'te bir Köy Enstitüsü'nün yanında bir köy inşa edilmektedir.¹⁸ Fakat anlaşılan o ki yapılan bu çalışmalar yeterli gelmemektedir ve milletvekilleri raporlarına bu durumu yansıtmak zorunda kalmışlardır.

Dönemin Sağlık Bakanı Hulusi Alataş, Antalya milletvekillerinin istek ve önerilerine 13 Şubat 1944 tarihli bir yazıyla cevap vermiştir. Bakanın üzerinde durduğu ilk konu hastalıklar ve bunlara yönelik alınan tedbirlerdir. Buna göre o yıl Antalya mıntıkasında sıtma için muayene edilen kişi sayısı 85.969'dur. Bunlardan 50.462'si dalaklı (?) bulunmuş, 61.402'si de şafî (?) tedaviye alınmıştır. Antalya Mıntıkası Sıtma Mücadele Reisliğine 1943'ün Mart ayından itibaren parasız olarak 265 kilo kinin, 3 kilo draje kinin, 300 kutu kinin ampulü ve 32 kilo atebirin gönderilmiştir. Bakan Alataş'ın üzerinde durduğu diğer bir konu personel sayısıdır. Geçen yıl doktor ve sağlık memurlarının silah altına alındığını yazan Bakan, bundan kaynaklı aksamaların olabileceğinin ancak her sıkıntıya rağmen sıtma ile mücadele edildiğinin altını çizmiştir. Bakanlığın yazdığı cevapta frengi hastaları hakkında da açıklamalar vardır. Buna göre Bakanlık daima hasta sayılarından haberdardır. Ellerindeki bilgilere göre Akseki'deki frengili hasta sayısı 300 değil 207'dir. Bunlardan 132'si Akseki merkezde, 54'ü Cevizli, 17'si İbradı, 4'ü de Güzelsu nahiyelerinde bulunmaktadır. Akseki ve Antalya'nın diğer ilçelerindeki frengi hastaları için Bakanlık, 1943 yılı içinde 1575 gram neosalversan ve 10.000 santimetre mikap merkür salisilat müstahlebi göndermiştir.¹⁹

Bakanlık tarafından gönderilen kinin başta olmak üzere diğer ilaçların ihtiyacı karşılayacak düzeyde olmadığı görülmektedir. Savaşın dünya ticaretinde ortaya çıkardığı aksamalar yüzünden yeterli miktarda kinin tedarik edilemez olmuştur. Kinin tüketimi 1941'de 46.000 kg iken 1942'de 12.120 kg'ye, 1943'te ise sadece 7600 kg'ye düşmüştür. Bütün bunlar ve sıtma mücadele teşkilâtının organize ve etkin bir biçimde çalışmaması ülkenin her yerinde olduğu gibi Antalya'da da hasta sayısının çoğalmasına neden olmuştur. Sağlık personelinin yetersizliği de sıtma mücadelesini aksatan unsurlardan biri olmuştur. Bu durum Alanyalıların şikâyetlerine de sebebiyet vermiş ve *Tan* gazetesine bir yazı yazmışlardır. Buna göre; 43 bin nüfusa sahip Alanya'da halkın %40'ı sıtmalı olmasına rağmen bölgede bir adet sıtma memuru vardır. Bu memur da kaymakam tarafından vergi ve sayım işleri için köylere gönderildiğinden sıtma mücadelesi aksamıştır.²⁰

¹⁸ Nureddin 1944, 22

¹⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 13.02.1944 tarihli yazı)

²⁰ Metinsoy 2007, 386-389

Antalya Bölgesi Müfettişi olarak o dönemde görev yapan Gaziantep Milletvekili Cemil Sait Barlas da Parti Genel Sekreterliği'ne yazdığı 10.12.1944 tarihli bir raporda sıtma ile mücadelenin yetersizliğinden yakınmaktaydı. Barlas'ın ilginç içerikli ifadeleri şöyledir: “*Filvaki bugün Antalya’da iki-üç doktor bulunan bir sıtma mücadele reisliği mevcuttur. Fakat kininsizlik, suların kurutulmaması, doktorsuzluk ve sıhhat memursuzluğu için ciddiyeti karşısında bu teşkilâtı adeta bir oyuncak gibi göstermektedir. Bugün herhangi bir sıtma vakası karşısında hatta kinin mevcut olup da hastaya vermek bu hastalıkla esaslı bir mücadele değildir. Bu adeta tahta kurusunu, tutup öldürmek için gözüne tahta kurusu tozu dökmeye benzeyen arızı bir tedbirdir...İnsanın doktor olmasına lüzum yoktur. Vakaları takip etmek, bu işte Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin ne kadar gevşek hareket ettiğini gösterebilir.*”²¹

Cemil Sait Barlas'ın eleştirisi ile birlikte söylemek gerekir ki; sıtma mücadelesinde meydana gelen aksamalar daha ziyade dış kaynaklı görünmektedir ve temel olarak iki nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki; ilaç tedarikinin savaştan ötürü azalması ve zorlaşmasıdır. İkincisi de, sağlık personelinin tedbir amaçlı silah altına alınmış olmasıdır. Ancak diğer bir açıdan bakıldığında da, sıtmalı hasta sayısının çok çıkması ve sağlık personelinin asıl işinden alınıp vergi toplamaya gönderilmesi, sıtma ile mücadelede bir ihmalin olduğunu göstermektedir.

Göçebelerin iskanı konusunda ise Bakanlığın verdiği cevapta, Antalya’da, büyük kısmı Merkez, Serik ve Manavgat’ta olmak üzere 34 aşiretin mevcut olduğu ve nüfuslarının yirmi bini aştığı belirtilmiştir. Bakanlığın bununla ilgili izahatı ise şöyledir: “*Yaşayış tarzlarının icaplarına göre muayyen mevkilerde konaklamakta bulunan ve hatta yazlarını civar vilayetlerde geçiren ve gezgincilik şartlarına uygun olarak kendilerine ittihaz etmiş oldukları meskenler çok iptidai birer obadan ibaret bulunan bu göçebelerin Antalya vilayeti dahilinde iskanı Vekaletimizce de her bakımdan faydalı görülmekte ve esasen bu mevzu programımıza dahil bulunmaktadır. Ancak gerek iş hacminin büyüklüğü ve gerekse bu günkü şartların icabı olarak bu programın tahakkukuna imkan bulunmamaktadır.*” Bundan sonra yapılan çalışmalar sıralanmış, Burdur’la Antalya arasında Karabayı mevkiinde bir kısım aşiret için 1944 yılı içinde 100 hanelik bir köyün kurulduğu yazılmıştır. Bu köyün iki üç ay içinde tamamlanıp civar obalarda dağınık olarak yaşayan göçebelerin buraya yerleştirileceği bilgisi verilmiştir.²²

²¹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Cemil Sait Barlas’ın 10.12.1944 tarihli raporu)

²² BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 13.02.1944 tarihli yazı). Göçebe Yörüklerin iskanı için bu tip çalışmalar yapılmasına rağmen bunların yerleşik hayata geçişleri epeyi bir zaman almıştır. 1966

3. Tarım (Ziraat Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türkiye'de tarımsal üretimi artırıp modernleştirmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında ülkenin farklı bölgelerinin iklimine uyum sağlayabilecek ürünleri yetiştirmek vardır. Bu amaçla çeşitli deneme istasyonları ve zirai kurumlar açılmıştır. Antalya'da tarımı geliştirme amaçlı açılan kurumlar arasında Sıcak İklim Nebatları Teksir ve İslah İstasyonu, İpekböcekçiliği Mektebi ve Zeytincilik Mühassıslığı Dairesi örnek gösterilebilir.²³ Antalya müsait iklim koşulları sayesinde özellikle tropik meyveleri yetiştirmek amacıyla bu denemelere sahne olmuştur. Antalya'da hurma, Kaliforniya'dan getirilen fejoa, anona, avokado, pecan, qumkuat, quava gibi subtropikal meyveler denenmiş, Hindistan'dan aşı için yabancı kökler, Yunanistan'dan da ağaç kavunu getirilmiştir.²⁴ Tarım Bakanlığı, Antalya'da kahve yetiştirmek için senelerce uğraşmıştır.²⁵ Antalyalı girişimciler de özellikle narenciye üretimini sistemli hale getirmek amacıyla bahçecilik kooperatifleri kurarak tarımsal faaliyetlerini örgütlü hale getirmişlerdir.²⁶

Antalya'da tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi konusu Milletvekillerinin raporunda geniş bir yer tutmuştur. Rapora göre, Antalya'da bir taraftan tohum ıslah istasyonları modernize edilmeli diğer taraftan da selektör sayısı artırılmalıdır. Özellikle de Serik'teki tohumlar vasıflarını yitirerek dejenere olmuşlardır. Başta Antalya merkezi olmak üzere, Serik, Alanya ve Manavgat çevresinde tohumların incelenmesi ve kısa zamanda Bakanlıktan bu yerlere tohum gönderilmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur.²⁷

Şehrin pulluk konusunda da ihtiyaç içerisinde olduğu görülmektedir. Savaş koşulları içinde pulluk sorunu ülkenin genel bir sıkıntısıdır. Pulluğun fazla

tarihli bir kaynakta söz konusu durumla ilgili olarak şunlar yazılmıştır: “Eskiden beri iskan bakımından söz edilen göçebe Yörük aşiretleri, yazın Toros Dağları üzerindeki yaylalara, kışın da kıyı boyundaki otlak sahalara göç ederler. Geçimlerini hayvancılıktan sağlarlar. 1950'den bu yana bu gezici aşiretler de toprağa yerleşmeye başlamışlardır. Kendileri ile yaptığımız temaslarda, gençlerin modern hayatın icaplarına uymak üzere çadırlarını terk edip, toplu yerleşme merkezlerine göç ettikleri tespit edilmiştir.” Bu bilgi için bkz. *Coğrafya-Tarih-Tarım-Madenler-Sanayi-Ulaştırma-Ticaret ve Turizm Bakımından Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya, 1966, s.4

²³ Bu kurumların kuruluş ve faaliyetleri için bkz. Alçıtepe 2011, 1-15. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu kurumlarda yapılan çalışmalar sayesinde ilerleyen yıllarda, örneğim 1961'de gayri safi bölgesel hasılat 733 milyon TL'ye ulaşmıştır. Bu bilgi için bkz. Divitçioğlu 1966, 14. Bu rakam da ortaya çıkarmaktadır ki, Antalya'da önceden açılan tarımsal kurumlar ve yapılan çalışmalar semeresini ileriki yıllarda vermiş ve Antalya halkı ekonomik açıdan önemli kazançlar elde etmiştir.

²⁴ Nureddin 1944, 14-15

²⁵ Avni 1942, 11

²⁶ *Antalya Bahçecilik Kooperatifi Esas Mukavelenamesi*, Antalya Basımevi, Antalya, 1939, 1-21

²⁷ BCA, 490.1.0.0 620.34.1 , s.4

kullanıldığı yerler olan Ankara, Eskişehir, Denizli, İzmir, Manisa, Afyon ve Konya şehirlerinde bile çoklukla karasaban kullanılıyordu. Türkiye’de pulluk kullanımı daha tam olarak yerleşmediği gibi²⁸ piyasadaki pulluklar da her araziye uymamaktadır. Ziraat Bankası’nın satışa sunduğu pulluk çeşidi bölgenin ihtiyacına uygun değildir ve Bakanlıktan, şehrin arazi yapısına uygun pulluklar göndermesi istenmiştir. Antalya merkez, Manavgat ve Korkuteli’nde sayıca çok fazla bulunan yabancı zeytinlerin aşılanaarak verimin arttırılmasını isteyen Milletvekilleri, aynı hassasiyetin antepfıstığına da gösterilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Antalya’nın tarımsal sorunlarından biri de gerek göçebelere gerek de köylülerin hayvanlarını başıboş bırakarak ekinlere zarar vermesidir. Yasal yaptırımlara rağmen devam eden olaylara Bakanlığın ciddi tedbirler alması gerektiği söylenmiştir.²⁹

Antalya’daki ormanların durumuna da değinen Milletvekilleri, şehrin dört bir yanının ormanlık olmasına karşılık kasıt ve ihmâl yüzünden orman varlığının azalmasından dert yamışlardır. Eskiden ormanlık olan alanların o günlerde yanmış, yakılmış ve çıplaklaşmış olduğu belirtilmiş ve Milletvekillerinin şehri dolaştıkları günlerde on beş yerde orman yangınlarına rastladıklarının altı çizilmiştir.³⁰ Oysaki Orman Genel Müdürlüğü’nün o dönemde açtığı 8 fidanlıklarından biri de Antalya’da açılmıştır ve bundan amaç şehrin orman varlığını zenginleştirmektir.³¹

Antalya’daki orman yangınları ve sebepleri hakkında raporda şu ifadeler yer almıştır: “Orman yangınları veya ormanları tahrip veya sadece orman düşmanlığı halkımız arasında salgın halindedir. Bir taraftan halkımız arasında orman ve ağaç sevgisini yaymak çarelerini araştırırken diğer taraftan da ormanı korumak için müessir çareler aramak zarureti vardır. Orman tahribat ve yangınlarının başlıca şu sebeplerden ileri geldiği neticesine varılmıştır: 1- Yeni arazi elde etmek. 2- Gizli ağaç kesmelerin izlerini örtmek ve daha doğrusu kaçakçılığı maskeleyerek. 3- Hayvanlara mera açmak. 4- Çam ağaçlarının usaresinin (reçine) birçok hastalıklara şifa olduğu kanaatine sapanmış bulunmak. Orman koruma teşkilatının beklenen maksatlara hizmet edecek bir surette işlemediği ve bu koruma teşkilatına mensup olan bazı zayıf iradeli eşhasın bilhassa ormanları tahrip hususunda amel oldukları halk arasında ısrarla ve bazı delillerle belirtilmektedir.” Durumu bu şekilde değerlendiren Milletvekilleri Bakanlığa alınması gerekli tedbirler olarak, cezai yaptırımların arttırılması, göçebelere iskan edilmesi ve kasten yakılan ormanlık alanlarda mülk edinme ve ekim yapılmasının yasaklanmasını önermişlerdir.³²

²⁸ Doğukan 1941, 15

²⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.4

³⁰ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.5

³¹ Bük, 1942, 66

³² BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.5

Antalya tarımı açısından o yıllarda yeni denenen jütün de raporda yer aldığını görmekteyiz. Antalya’da Ziraat Vekâleti’ne bağlı olarak açılmış olan “Sıcak İklim Nebatları Enstitüsü”nde, Bakanlığın direktifleri altında yapılan denemelerde jütün tatmin edici sonuçlar verdiği görülmüştür. Antalya iklimi ve toprağının jüt üretimine uygun olduğunu söyleyen milletvekilleri, bu ürünün ihraç malı olabileceğini en azından iç piyasada çuval, kanaviçe ve halat ihtiyacının bundan karşılanabileceğini belirtmişlerdir. Bakanlığın bu konuyla yakından ilgilenmesini isteyen vekiller, savaş bittikten sonra büyük ölçekli üretim faaliyetlerine geçilmesini sağlayacak çalışmaların şimdiden yapılmasını rica etmişlerdir.³³

Ziraat Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu, Antalya milletvekillerinin tarımla ilgili isteklerine kapsamlı biçimde cevap vermiştir. Tohumluk konusuna değinen Bakan, Antalya’ya ofis stoklarından 180 ton buğday, 160 ton arpa ve “Sıcak İklim Nebatları Islah İstasyonu”nun kendi ihtiyacından 30 ton buğdayla 6 ton arpa tohumluğu gönderildiği bilgisini vermiştir. Şayet yazlık tohum istenirse Bakanlığın bunu göndereceği de bu cevapta belirtilmiştir. 1944-1945 yılı üretiminden artan buğdayların dejenere olan tohumluklarla değiştirileceği ancak bölgedeki bütün tohumluklar için bunun söz konusu olamayacağı üzerinde durulmuştur.³⁴ Pulluk konusunda ise, Antalya’ya önceden Ankara tipi pulluk gönderildiği fakat yapılan denemelerde bu pullukların Antalya’ya uygun olmadığı açıklaması yapılmıştır. Bunun üzerine Zirai Donatım Kurumu’nda mevcut olan diğer Avrupa üretimi pullukların özellikleri Antalya’ya bildirilmiş ve hangi tiplerden kaç adet istendiği vilayetten sorulmuştur. Alınacak cevaba göre Bakanlık gerekli pullukları göndereceğini yazmıştır.³⁵

Bakanlık, en son getirtilen selektörlerin o zamana kadar tohum temizleme evleri kurulmamış olan şehirlere gönderildiğini ve bu bağlamda Alanya’ya da bir makine verildiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Antalya’daki selektör sayısı üç olmuştur. Ellerinde selektör mevcudu olmadığını bildiren Ziraat Bakanı yeni

³³ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.5-6

³⁴ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.5-6. Çiftçilerin bu tip tohumluk talepleri çoğalmış olmalı ki, bu ihtiyacı karşılamak amacıyla 08.07.1948 tarihli 5254 no.lu, “Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun” hazırlanmıştır. Bu kanunda çiftçilere hangi durumlarda ödünç tohumluk verileceği ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Bu kanunun maddeleri için bkz. *Antalya Teknik Ziraat Müdürlüğü 1967 Yılı El Kitabı*, Antalya, 1967, s.33-35. Anadolu köylüsü için çoğu zaman sıkıntı olan tohumluk konusuna örnek olması açısından yazılan bir eserde şu ifadeler dikkat çekmektedir: “İki gün sonra geldi tohum almaya gidenler: Yalnız dört kişi köye getirdi aldıkları üç kile (105 kilo) tohumu. Gerisi satmış ve en mühim, sıkı ihtiyaçları için sarf edip gelmişler. ‘Hökümete borcum olsun, gözünü seveyim’ diyorlar.” Bkz. Makal 1950, 54

³⁵ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Ziraat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğini gönderilen 15.03.1944 tarihli yazı) s.1

selektör alımı gerçekleşirse Antalya'ya gönderileceği vaadinde bulunmuştur. Bakanlığın gönderdiği yazı, Antalya'daki zeytincilik faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler içermektedir. Antalya şehrindeki yabancı zeytinlerin ciddi rakamlara ulaştığını göz önünde bulunduran Bakanlık, Antalya'yı zeytincilik teşkilâtına dahil etmiş ve Antalya-İçel zeytincilik uzmanlığının merkezi yapmıştır. 3573 Sayılı Zeytincilik Kanun ve Nizamnamesi'nin hükümleri doğrultusunda zeytincilik işleri yürütülmüş, gerekli görülen yerlerde kurslar açılarak ve zeytinciliğe ait afiş ve broşürler dağıtılarak halkı bilinçlendirmeye çalışmışlardır. O döneme kadar Antalya mıntikasında 13735 dekarlık yabancı zeytin sahası tespit edilmiş ve halka dağıtılmak üzere ilan edilmesi mahalli yönetimlere tebliğ edilmiştir.³⁶

Ziraat Bakanı Hatipoğlu'nun aynı yazısında, jüt ziraatının gelişmesi ve fabrika üretiminin yapılması için 1939 yılında "Sıcak İklim Nebatları İstasyonu" kurulmuş ve hatta aynı yıl Hindistan'dan getirilen tohumlar Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu aracılığıyla köylerde ekilmiştir. Ancak işin fabrikasyon sahasına geçirilmesi amacıyla Ziraat Vekâletince İngiltere'ye gönderilen heyet tarafından jüt siparişlerine teşebbüs edilmiş ama istenilen sonuç alınamamıştır. Jüt üretiminin kökleştirilmesi kararında olan Bakanlık, fabrikasyon temin edildiği takdirde jüt ziraatının ilerlemesi için gerekli tedbirleri alacağını bildirmiştir. Antalya ormanları konusunda da devletin, orman tahribatlarını engellemek ve ormanlardan daha verimli biçimde yararlanmak amacıyla orman işlerinin devlet eliyle yürütülmesi kararı aldığı, bu düşünceyle 1937 yılında 3113 sayılı Orman Kanunu'nu çıkardığı bilgisi verilmiştir. Hazırlanan program ve plana uyularak ülke ormanları sırayla devlet işletmesine açılmaktadır. Antalya mıntikası ormanları da merkezi Antalya olan Devlet Orman İşletmesi'ne açılmıştır. Bakanın ifadesine göre bu uygulamayla, "*bundan böyle yurdun bu güzel ormanları daha iyi kontrole, bakıma ve imara kavuşacaktır.*"³⁷

4. Gümrük ve Tekel (Gümrük ve İnhisarlar Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Milletvekillerinin raporunda, tekel ürünleri konusu, Serik ve bazı ilçelerde halkın Tekel İdareleri'ne yönelik şikâyetleri doğrultusunda ele alınmıştır ve oldukça dikkat çekicidir. Antalya halkı, başta barut olmak üzere, her türlü av levazımı, rakı ve diğer tekel ürünlerini satın almak istedikleri zaman ilgili memurdan, "kalmadı, yoktur, gelmedi" cevabını almışlardır. Vatandaşların ifadelerine göre, oysaki bu maddeler mevcuttur, ancak el altından karaborsaya intikal ettirilerek fazla fiyatla satılmakta ve bazı yolsuzluklar yapılmaktadır.

³⁶ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Ziraat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğini gönderilen 15.03.1944 tarihli yazı) s.1-2

³⁷ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Ziraat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğini gönderilen 15.03.1944 tarihli yazı), s.2-3

Milletvekilleri, Bakanlıktan bu iddiaların ciddiye alınmasını istemekte, devlet dairelerinde disiplin, ciddiyet ve intizam konularına önem verilerek halkın mağduriyetinin giderilmesini talep etmektedir. Bundan sonra raporda, tütün ve tömbeki konusu ele alınmıştır. Milletvekilleri yine halkın ifadelerine dayanarak, Serik'te Virjinya cinsinden tütün, Korkuteli'nde de kaliteli tütün ve tömbeki yetiştiğini ve vaktiyle bu yönde ümit verici çalışmalar yapıldığını ifade etmişlerdir. Buna istinaden Bakanlıktan, şayet ciddi ekonomik sakıncalar yoksa bölgede tütün ve tömbeki yetiştirilmesi için izin verilmesi istenmiştir.³⁸

Gümrük ve İnhisarlar Vekili Suat Hayri Ürgüplü imzasıyla Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.03.1944 tarihli yazı Antalya'daki tekel durumunu aydınlatıcı bilgiler içermektedir. En başta, karaborsa konusuna değinilen bu yazıda, Serik dahil olmak üzere Antalya'nın tüm ilçelerine gerekli av malzemesinin Antalya Barut Deposu'nca tedarik edilmesi ve buralarda görülen karaborsa hareketlerine karşı mahalli tekel müdürlüğüne önlem alınması emri verilmiştir. 01.02.1944 tarihinde Serik Tekel İdaresi'nin 20 günlük ihtiyacını karşılayacak miktara tekabül eden 440 litre rakı ve 15 aylık ihtiyacı giderecek olan çeşitli sigara ve tütün bulunduğu anlaşılmış, 08.02.1944'te buraya yeniden 2214 kilo çeşitli mamuller ile 14.02.1944 tarihinde 600 litre daha rakı gönderilmiştir.³⁹

Antalya'daki tütün üretimine de aynı yazıda açıklık getirilmiştir. Bu doğrultuda, Serik'te 1938 yılında yapılan Virjinya tütün denemelerinden olumlu bir sonuç alınamamıştır. Bu bölgede, Bucak'tan başka yerlerde tütün ekilmesi Bakanlığın programına alınmamıştır. Korkuteli'ndeki ve Antalya'daki diğer tütün ve tömbeki ekim faaliyetleri yazıda şu cümlelerle yer bulmuştur: *“Korkuteli kazasında 1931,1932,1933 yıllarında zürra marifetiyle tömbeki ekim denemeleri yaptırılmış ise de müspet bir netice alındığına dair kayıt yoktur. Antalya'nın evvelce yetiştirdiği tütünlerin evsafça çok düşük olduğu ve bilhassa fermantalamayı müteakip karardıkları ve tahammül kabiliyetlerinin pek noksan olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan vilayetin tamamında tütün ekimi yasaktır. Ancak adı geçen vilayetin Alanya kazası tohum standartlama programında tömbeki ekimine müsait yerlerinde zeriyaatın arttırılması ileriki ihtiyaçlara ve denemelerden alınacak neticelere göre düşünülebilir. Nitekim Döşemealtı nahiyesine de tohum gönderilmiştir.”* Mevsimin geçmiş olmasından ötürü Korkuteli'nde denemelere şimdiden girişilmesine imkan görülemediği ve bu dileğin ileriki yıllarda programa alınacağı yazının son kısmında belirtilmiştir.⁴⁰

³⁸ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.6.

³⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.03.1944 tarihli yazı)

⁴⁰ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, (Gümrük ve İnhisarlar Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.03.1944 tarihli yazı)

Türkiye’de tütün üretimini artırmak amacıyla yurdun çeşitli bölgelerinde yeni ekim sahaları açılmıştır. Özellikle virjinya (Virginia) tipi tütünler yetiştirmek amacıyla Serik’e bağlı Kebis nahiyesinin Karanlıksokak ve yine Serik’in Cumalı köylerinde ekimler yapılmıştır. Bu köylerde 12 dekada ekim yapılmış ve 1200 kilo mahsul elde edilmiştir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda buradaki tütünlerin orijinal virjinya tütününün kimyevi özelliklerine sahip olmadığı görülmüştür. Diğer ekim yapılan yerlerle kıyaslanınca Antalya’daki tütünler daha kaliteli çıkmasına rağmen virjinyaya en yakın tütün Burdur’un Bucak ilçesinden alınmıştır.⁴¹ Bakanlığın Bucak’tan başka yerleri programına almamasına sebep de budur.

Bakanlığın, Antalya ve sonra Serik’te tütün üretimini yasaklaması üzerine, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, Döşemealtı ve Cumalı’da yetiştirilen ürünlerin kaliteli olduğunu söyleyerek, bu iki yerin yasak kapsamından çıkarılmasını istemiştir. Ancak yeniden yapılan uzman kontrollerinde olumsuz rapor verilmesi üzerine bölgede tütün ekimi durdurulmuştur.⁴² Bu olaylar 1940 yılında gerçekleşmiş olmasına rağmen raporun yazıldığı tarihte hala talep ediliyor olması, Seriklilerin bu konuda hala ısrarlı olduklarını göstermektedir.

5. Ticaret (Ticaret Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya milletvekilleri Ticaret Bakanlığından daha ziyade ulaşım konusundaki sıkıntıları gidermek amacıyla kamyon lastiği gönderilmesini istemişlerdir. Bu istek için sundukları gerekçe de yine tarımsal ürünlerin iç pazara dağıtılmasıdır. Sebze, meyve, hububat, bakliyat, pirinç ve susam gibi bölgede yetişen ürünlerin iç bölgelere nakli kara ulaşımı ile gerçekleştirildiği için, bölgeye mümkün olduğu kadar kamyon ve lastiği talep edilmiştir. Ulaştırma Bakanlığı’na da bildirildiği gibi Antalya’da bir kamyon istasyonu açılması ve bu istasyona ihtiyacı karşılayacak sayıda kamyon tahsis edilmesini ekonomik bir zorunluluk olarak gören milletvekilleri, yılın büyük bir kısmında Akseki ile Konya arasındaki ulaşımın kamyonlarla sağlandığını belirtmişlerdir. Buna ek olarak, halihazırda mevcut kamyonların lastiksizlik yüzünden atıl durumda bekletildiğinden dert yanmışlardır.⁴³ Gerçekten de savaş koşulları, malzeme temininde ciddi sıkıntıların yaşanmasına neden olmuştur. Örneğin, savaştan önce 80-100 liraya satılan bir kamyon lastiği, savaş yıllarında karaborsada 3000 liraya satılır hale gelmiştir.⁴⁴

⁴¹ *İktisadi Yürüyüş*, “Türkiye’de Virjinya Tütünü”, 16 Eylül 1942, Sayı:66-67, s.72-73

⁴² Güçlü 2000, 34

⁴³ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.6

⁴⁴ Nureddin 1944, 20

Antalya ile ilgili eksiklik duyulan diğer bir ihtiyaç da kalaydır. Aslında kalay konusu İkinci Dünya Savaşı'nın daha başında Meclis'teki oturumlarda gündeme gelmiştir. Ülkenin ihtiyacı olan kalayın kısa sürede sipariş edilerek hem ordunun hem de halkın kullanımına sunulabileceği belirtilmiştir.⁴⁵ Ancak anlaşılan o ki yeterli miktarda kalay alınamamış ve Antalya'nın gereksinimi karşılanamamıştır. Buna göre, Antalya'ya verilen yıllık kalay miktarı 25 kilodur. Halktan gelen en ciddi şikâyet; Serik, Korkuteli, Elmalı, Alanya ve Akseki'nin merkez ve köylerinde kalaysızlık yüzünden çok sayıda zehirlenme vakasının görülmesidir. Halk sağlığı açısından işin ciddiyetini vurgulayan vekiller, Antalya'ya acilen en az 300 kilo kalay gönderilmesini istemişlerdir.⁴⁶

Ticaret Bakanlığına bağlı olarak, Toprak Mahsulleri Ofisi'ni de ilgilendiren bazı istekler olmuştur. Ofisin çeşitli yerlerden topladığı hububatın büyük bir kısmı araç azlığı yüzünden nakledilemediği için açıkta bulunan hububatın yağın yağmurlardan ötürü olumsuz etkilendiği söylenmiştir. Tekel görevlilerine yönelik şikâyetlerin benzerini Toprak Mahsulleri çalışanlarına da yapan Antalya halkı, ofis mensuplarının yaşayış tarzlarından duyduğu hoşnutsuzluğu dile getirmiştir. Akseki ilçesinin, arazisinin dar ve verimsiz olmasından kaynaklanan hububat ihtiyacının, ofis tarafından süratle temin edilmesi de Antalya milletvekillerinin istekleri arasında yer almıştır. Akseki'yi ilgilendiren diğer bir konu da pamuk konusudur. Akseki'de yetiştirilen ve toplamı 2000 kiloyu geçmeyen pamuğun, devlet tarafından alınmayarak mahallinde bırakılması, ilçede el dokumacılığının gelişmesi açısından faydalı bulunmuştur. Antalya milletvekillerinin, Ticaret Bakanlığını ilgilendiren son arzuları da Ziraat Bankası'nın Manavgat'ta bir "ajans" açmasıdır.⁴⁷

Ticaret Bakanı Celal Sait Siren'in Antalya milletvekillerine gönderdiği cevabi yazıda sadece pamuk konusuna değinildiği görülmektedir. Verilen cevapta, 21.09.1943 tarihli ve 2/26635 sayılı kararnameye atıfta bulunularak, 1943-1944 yılı üretim mevsimine devredilen seki yıllara ait pamuklara el konulduğu belirtilmiştir. Bu durumda bulunan Akala ve Cleveland cinsi pamukların Sümerbank, yerli cinslerin de Ziraat Bankası ve Çukurova Pamuk Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından satın alınması Ekonomi Bakanlığı ile müştereken kararlaştırılmıştır. Bundan ötürü Bakanlık, Akseki'deki

⁴⁵ Karabekir 1994, 83

⁴⁶ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.6

⁴⁷ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.7. 1942 yılında Ziraat Bankası'nın Antalya'da bir şubesi, Akseki, Alanya, Elmalı ve Kaş'ta da ajansları vardı. Bu bilgi için bkz. *İktisadi Yürüyüş*, 18 Şubat 1942, Sayı:51-52-53, s.16

pamukların akala cinsi olduğunu ve Sümerbank'a vekillerin söz konusu isteklerinin bildirildiğini, alınacak sonucun ayrıca iletileceğini yazmıştır.⁴⁸

Ticaret Bakanlığını ilgilendiren konular arasında Ziraat Bankası'na da verildiği için bu noktada Ziraat Bankası'nın verdiği cevaba bakmakta fayda vardır. Bankanın ilk cevabı; o günkü koşullarda yetişmiş memur bulmak imkanı az olduğundan yeni şube ve ajans açılmayacağı yönündedir. Bununla beraber banka, zirai üretimleri fazla ve banka merkezlerine uzak bulunan bazı ilçelerde sadece zirai kredi teşkilatı açmayı zaruri görmüş ve 1944 yılı içinde Sorgun, Oltu, Hafik, İspir, Sarıkamış, Gölpazarı, Refahiye, Ayvacık, Mucur, Manyas, Arapsun ve Orhangazi ilçelerinde birer seyyar ajanlık kurulması kararı almıştır. Donanımlı ve tecrübeli memurlar buldukça - "zirai ve iktisadi durumu ehemmiyetli bulunanları tercih edilmek kaydıyla"- banka şubelerinin faaliyete geçirileceği bankanın cevabı arasında yer almıştır. Bankanın teşkilatını Manavgat'ta vücuda getirmek için gereken etüt çalışmaları yaptığı ve ilerleyen yıllarda memur durumu müsait olursa bu kazada ajans açılmasının not edildiği Antalya milletvekillerine bildirilmiştir.⁴⁹

6. Bayındırlık (Nafia Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya'nın bayındırlık işleri konusundaki ihtiyaçlarının başında karayolları konusunun geldiği vekillerin raporundan anlaşılmaktadır. Antalya ile Manavgat-Alanya arasındaki şosenin Ulan ovası kısmı tamamlanmadığından kış mevsiminde Antalya ile bu ilçelerin ulaşımı gerçekleşmemektedir. Vekillerin ısrarla durduğu güzergah ise Alanya karayoludur. Kışın Alanya'ya deniz yolu ile ulaşıldığı belirtilmiş, Bakanlıktan en kısa sürede bu yolun yapılması rica edilmiş ve amele tedariki konusunda sıkıntı çekildiği için yol taburlarından yararlanılması için izin istenmiştir. Aksu Devlet Regülatörü hakkındaki Bayındırlık Bakanlığının vaadini yerine getirmesini halkın sabırsızlıkla beklediği hatırlatması yapılmıştır. Nüfusça kalabalık olan Alanya'da kurulması düşünülen elektrik santraline bakanlıkça kolaylık gösterilmesi istenmiştir.⁵⁰

Bayındırlık Bakanlığını ilgilendiren ve Antalya için büyük öneme sahip olan göl ve bataklık kurutulması işi de raporda yer almıştır. Bataklık alanların kurutulması işine, tarımsal yönden önem veren Cumhuriyet yönetimi ülkede birçok bataklığın kurutulmasını sağlamıştır. Bu durum yıldan yıla artarak devam

⁴⁸ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Ticaret Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 23.03.1944 tarihli yazı)

⁴⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Ziraat Bankasından Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 01.02.1944 tarihli yazı)

⁵⁰ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.7

etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başında kurutulan bataklık alan 2035 m2 iken bu rakam 1945'te 679 hektardan daha fazla bir rakama ulaşmıştır.⁵¹ Bu bağlamda Elmalı'daki Karagöl ve Avlan göllerinin kurutulması konusu raporda gündeme getirilmiştir. 50 bin dönümlük verimli araziden bu göl yüzünden istifade edilemediğini söyleyen milletvekilleri, Bakanlığın bu projeyi gerçekleştirerek Antalya halkına büyük hizmet götürmüş olacağını belirtmişlerdir. Manavgat'taki bataklıkların kurutulması işi de gerçekleşecek olursa elde edilecek araziyle halkın toprak sıkıntısının giderileceği vurgulanmıştır.⁵²

Bayındırlık Bakanlığından buldukları son rica ise Antalya'ya kadar indirilmesi düşünülen Burdur demiryolunun, "zahire ambarı" olan Korkuteli'nden geçirilmesidir.⁵³ Antalya'ya demiryolu getirilmesi meselesi hemen hemen her raporda dile getirilmiş olmasına rağmen bir türlü gerçekleşmemiş bir projedir. 1933'te yapımına başlanan Afyon-Antalya demiryolu Burdur'a kadar inşa edildikten sonra, Burdur-Korkuteli hattının yapılması için de etütlere başlanmıştır.⁵⁴ Hatta demiryolu keşif çalışmalarının Korkuteli'ne kadar gelmiş olmasını halk büyük bir memnuniyetle karşılamıştır.⁵⁵ Ancak bu proje kaynak yetersizliği yüzünden bir türlü gerçekleştirilemeyecektir. Bu raporda Antalya'nın ihtiyacı olarak demiryolunun gösterilmesi hala umutların devam ettiği anlamını taşımaktadır.

Bayındırlık Bakanı Sırrı Day'ın kendi sorumluluk alanı ile ilgili olarak Antalya hakkında verdiği bilgiler büyük bir öneme sahiptir. Demiryolu konusu Antalya için uzun süreden beri gündemde olan bir konudur ancak bir türlü hayata geçirilememiştir. Bakanlığın verdiği cevaptan bu konunun yine belirsiz kalacağı sonucu çıkarılmaktadır. Muğlak ve temenniden öteye gitmeyen cevap aynen şöyledir: "*Antalya'ya yapılacak demiryolu için düşünülen Isparta-Antalya veya Burdur-Antalya istikametlerinden herhangi birinin tercih edilmesi hususu, henüz tetkik safhasındadır. Bu etütler neticesinde Burdur-Antalya istikametinin tercihi halinde güzergaha civar olan Korkuteli gibi esaslı mntıklar nazarı dikkate alınacaktır.*" Bakanlık kararı konusunda, Antalya-Manavgat-Alanya yolunun Antalya-Manavgat kısmının taraflarından yapılan yardımla muntazam şose halinde inşa edildiği, Manavgat-Alanya kısmını inşası için gerekli olan taşların da yine bakanlığın tahsisatıyla müteahhide ihaleye verildiği açıklamasını yapmıştır. Karagöl ve Avlan göllerinin kurutulması ve

⁵¹ Güneş ve Güneş 2006, 311

⁵² BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.7

⁵³ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.7-8

⁵⁴ Önal 2006, 290

⁵⁵ Mayak 2009, 212

Alanya'da hidroelektrik santralının yapılması da bakanlıkça ileride gerçekleştirilecek işler olarak gösterilmiştir.⁵⁶

7. Maliye (Maliye Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya milletvekilleri Maliye Bakanlığını ilgilendiren kısımla ilgili olarak raporlarında ilk önce vergi indirimi yapılmasını istemişlerdir. Vergi konusu uzun yıllar halkın sızlanmasına neden olmuş bir konudur. Halkın ödeyebileceği nispetin üstünde vergiler tahsil edilmiştir ki bu bizzat Atatürk tarafından da müşahede edilmiştir. Atatürk, 1930-1931 yılları arasında yaptığı yurt gezisinde vergilerin yüksekliğini görmüş ve indirimle gidilmesi gerektiğini düşünmüştür.⁵⁷ Halkın üzerindeki ağır vergi yükü yetmiyormuş gibi mahalli yöneticiler halkın üzerine, aidat adı altında fazladan yük yüklemişlerdir. Örneğin; 1937 yılında Antalya valisi Sahip Örgü, halktan, Türk Hava Kurumu için %2 oranında yer ürünü aidatı toplamıştır. Hatta bununla ilgili hazırlanan beyannamede ödemek istemeyenlere gözdağı vermek amacıyla şunlar yazılmıştır: “...Her taraf Hükümetin, Gümrüğün, Maliyenin, Jandarmanın ve Emniyet teşkilâtının kordonu altına alınmıştır. Yüzde 2'ler verilmeksizin mahsulâtın çıkmasına imkan olmadığı gibi para tamamıyla tayyarenizedir.”⁵⁸ İşte Antalyalılar bu ve benzeri vergi yükü fazlalığının azaltılmasını milletvekillerinden istemişlerdir.

Azaltılması istenen vergi, narenciyeden alınmaktadır ve %12 olan verginin %8'e indirilmesi talep edilmiştir. Korkuteli ilçesinde de bulgurun kilesinden alınan 83 kuruş muamele vergisinin alınmaması isteği vardır. Alınan bulgur vergisi makbuzsuz tahsil edilmektedir ki bu noktada milletvekillerinin yorumu, “ticaret maksadı güdülmeden tamamen zaruri ihtiyaç olarak öğütülen bulgurdan muamele vergisinin alınması, halkı sıkıntıya sokmakta, üstelik de vergi hazineye ziyade değirmencilerin işine yaramaktadır”, biçiminde olmuştur. Rapordan öğrendiğimize göre; Alanya'da 1943 yılında bir kaza sonucunda çıkan yangında Hükümet binası yanmış, çok harap bir vaziyette olan Serik ve Manavgat binalarının yenileştirilmesi zamanı da gelmiştir. Alanya'da, yangından sonra bir kısım Hükümet daireleri çok da müsait olmayan belediyeye geçici olarak yerleştirilmiştir. Hükümet dairelerinin dağınık biçimde bulunması,

⁵⁶BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Nafia Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.04.1944 tarihli yazı)

⁵⁷ Atatürk, *Seyahat Notları (1930-1931)*, 32-34

⁵⁸ *Türk Hava Kurumu Nizamnamesine Göre Antalya ve Havalisinde Alınacak Yüzde 2 Yer Ürünü Talimatnamesi*, Antalya Basımevi, Antalya, 1937, s.12

Alanya halkının işlerini layıkıyla görmesine imkan vermemektedir ve Bakanlık tez elden bu soruna çözüm bulmalıdır.⁵⁹

Fuat Ağralı'nın başında bulunduğu Maliye Vekâleti, Antalya'nın ihtiyaçlarına yönelik olarak Genel Sekreterlikten gönderilen yazıya üç maddelik bir yazıyla cevap vermiştir. Bakanlığın verdiği ilk cevap narenciye vergisiyle ilgilidir. Buna göre; 4429 sayılı kanunun 17. maddesi ile İcra Vekilleri Heyeti'ne verilen yetkiye istinaden oluşturulan 23.12.1943 tarihli ve 174/3 sayılı kararname ile bu verginin oranı %8'e indirilmiştir. İkinci olarak, Hükümet konakları konusu ele alınmıştır. İhtiyacı olan yerlere Hükümet konağı yapmak amacıyla 1937 yılında genel bir inşaat programı hazırlanmış ve bu programa Alanya, Serik ve Manavgat ilçeleri de dahil edilmiştir. Ancak 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı dolayısıyla yapı malzemesi tedariki güçleştiğinden projenin tamamlanmasına imkan bulunamamıştır. Buna nazaran adı geçen üç ilçe için 1944 bütçesinde tahsisat teminine çalışılacağı belirtilmiştir. Üçüncü açıklama bulgur vergisi için yapılmıştır. Bulgur imalinin 1843 sayılı kanunun 5. maddesine göre muamele vergisine tabi olduğu açıklamasını yapan bakanlık, makbuzsuz alındığı iddia edilen verginin değirmenler tarafından kırma ücretine ilaveten müşterilerden alınan paralara ait olduğunun tahmin edildiğini belirtmiş ve hazinenin bunlarla hiçbir ilişkisi olmadığı vurgusu yapılmıştır.⁶⁰

8. Milli Eğitim (Maarif Vekâleti) Bakanlığının Cevabı

Antalya'da 1923-1933 yılları 40, 1934-1938 yılları arasında 16 okul yapılmıştır. Bu yıllarda okul çağındaki öğrenci sayısı 45000 olmasına karşılık bunlardan sadece 13000'i öğretim görebiliyordu. 1940 yılında Akşam Kız Sanat Okulu ile Aksu Köy Enstitüsü, 1944'te de Erkek Sanat Okulu açılmıştır. Yine o dönemde Antalya'da Atatürk, Barbaros, Cumhuriyet, C.Tugayoğlu, Dumlupınar, Gazi Mustafa Kemal, İstiklal, İnönü, Sakarya ve Şehitler adlarını taşıyan on tane ilkokul vardı.⁶¹ Antalya'nın eğitim konusundaki eksikleri daha ziyade ilçe ve köylerde görülen bina, sınıf ve öğretmen eksikliği şeklinde olmuştur.⁶² Antalya milletvekillerinin hazırladığı raporda ise ağırlıklı olarak ortaöğretime ilişkin istekler yer bulmuştur.

⁵⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.8. Alanya Hükümet Konağı, 1943 yılında bilinmeyen bir sebepten ötürü yanmıştır. Bazı rivayetlere göre; ağır cezada yargılanan bir şahıs tarafından yakılmıştır. Bu bilgi için bkz. Koçak 2008, 764

⁶⁰ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Maliye Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 23.03.1944 tarihli yazı)

⁶¹ Güçlü 1997, 85

⁶² *CHP 1936 İl Kongreleri*, Ankara, 1937, s.49-50

Milli eğitim faaliyetleri için Antalya milletvekilleri kapsamlı bir liste çıkarmışlardır. Daha öncesinde ise Antalya halkının eğitime önem verdiği belirtilip okullara karşı ilginin büyük olduğunu yazmışlardır. Elmalı ve Serik gibi bazı ilçelerde ilkokul binalarının ihtiyacı karşılamadığı hatta Elmalı'da olduğu gibi bazı okulların mezarlık ve tuvaletlerin yanında bulunduğu bilgisi verilmiştir. İlköğretim için genel bütçeden yardım yapılması talep edilmiştir.⁶³ Milletvekillerinin böyle bir talepte bulunmasının nedeni, 1948 yılına kadar ilkokullara yapılan harcamaların ve öğretmen maaşlarının yerel kaynaklardan karşılanıyor olmasıdır.⁶⁴ Vilayet bütçelerinin çok fazla gelirin olmaması da Antalya'daki eğitim faaliyetlerinin aksamasına neden olmuştur.

Ortaöğretimde yine okul azlığı şikayet konusu olmuştur. Antalya Lisesi'nin ihtiyacı karşılayamadığı hele hele pansiyon olarak kullanılan ve en fazla 30 kişilik olan binada 90 öğrencinin barındığı belirtilmiştir. Vekillere göre Antalya'da bir ticaret ortaokulu açılması faydalı olacaktır. Alanya'da halkın ve mahalli idarenin yardımıyla yapılan ortaokulun tamamlanması için Bakanlıktan yardım istenmiştir. Kız çocuklarının da eğitimini düşünen Antalya milletvekilleri isteklerini şu sözlerle aktarmışlardır: *"Elmalı, Alanya, Korkuteli ve Akseki gibi yerlerde birer kız sanat okulu açılması kız çocuklarımızın ve dolayısıyla aile hayatlarının görgü ve bilgi bakımlarından yükselmesi hususunda çok hayırlı olacaktır."* Bundan başka her ilçenin köyleri için Köy Kadınları Gezici Kursları açılması arzusu bildirilmiştir.⁶⁵

İlk ve ortaöğretimle ilgili ihtiyaç ve istekleri bu şekilde kaydeden vekiller, Aksu Köy Enstitüsü ve Antalya'daki eski eserler konusuna da değinmiştir. Aksu Köy Enstitüsü'nün çok verimli biçimde çalıştığını vurgulamadan geçemeyeceklerini belirten vekiller, eksiklerin tamamlanması ve öğrencilere gıda bakımından daha iyi bakılmasını rica etmişlerdir. Raporda Antalya'nın tarihi zenginliği anlatılarak, Yunan, Roma, Selçuklu ve Bizans eserlerinin çokluğundan bahsedilmiştir. Bunun için Antalya Müzesi'nin takviyesi ve Alanya'daki Kızılkule ile tersanenin tamiri için esaslı tedbirler alınması önerilmiştir.⁶⁶

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel imzalı yazıda yukarıda sözü edilen istek ve ihtiyaçlara yönelik açıklamalar yapılmıştır. Antalya Lisesi içerisinde bulunan iki binanın istimlakı için 13.000 liralık havale Bakanlıkça gönderilmiştir. 1943 bütçesinin inşaat ve tamirat tahsisatı okulların acil ve zaruri ihtiyaçları için sarf edildiğinden, Antalya'da halk tarafından yaptırılmakta

⁶³ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 , s.8-9

⁶⁴ Şimşek 2008, 451

⁶⁵ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.8-9

⁶⁶ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.9

olan ortaokul binası için yardım yapılmasına imkan görülmemiştir. Teknik Öğretim İnkişaf Planı'na Antalya dahil olmadığı için bir ticaret ortaokulu ve nüfusları az olduğundan Elmalı, Alanya, Korkuteli ve Akseki'de birer akşam kız sanat okulu açmak imkan haricindedir. Antalya Müzesi kadrosunun imkanlar ölçüsünde takviye edileceği vaadinde bulunan Hasan Ali Yücel, evlerin istimlaki (Kaleiçi evleri olsa gerek) için gerekli tahsisatın gönderildiğini belirtmiştir. Bakanın aynı yazısında, Alanya'daki Selçuklu tersanesinin onarım keşfinin Mimar Saim tarafından yapılması için gerekli çalışmanın yapılacağı bilgisi yer almıştır. Antalya'nın çeşitli köylerinde 264 okul binası yapılmış ve yapımına devam edilmiştir. Halihazırda 60 okul inşa edilmekte ve 63 okulun da malzemesi hazırlanmış bulunmaktadır.⁶⁷

9. Ekonomi (İktisat) ve Adalet (Adliye) Bakanlıklarının Cevapları

Ekonomi Bakanlığından, gelir kaynakları sınırlı ve arazisi az olan Manavgat için mevcut dokuma tezgahlarının artırılmasına izin verilmesi istenmiştir. Tek kazanç kaynağı dokumacılık olan Akseki'ye 250 dokuma tezgahı daha verilmesi talep edilmiş, halk tarafından Elmalı ve Akseki dağlarında var olduğu söylenen madenler için Maden Tetkik ve Arama İdaresi tarafından inceleme yapılması arzusu dile getirilmiştir. Antalya milletvekillerinin en az istekte buldukları Bakanlık ise Adalet Bakanlığı olmuştur. Bu bakanlıktan, Serik ilçesine bir hakim muavini verilmesi ve tuvaleti bulunmayan Akseki hapisanesine bir tuvalet yaptırılması isteğinde bulunmuşlardır.⁶⁸

Ekonomi Bakanı Fuat Sirmen'in bu isteklere, aydınlatıcı bir içeriği olan cevabı şu olmuştur; köylüye parasız ve örnek mahiyetinde dağıtılmak üzere Antalya vilayetine 200 tezgah ve 200 çıkırık gönderilmiştir. Bakanlığın bütçesinden bu konuya ayrılan ödenek az olduğundan Manavgat ve Akseki'ye ayrıca tezgah gönderilemeyeceği belirtilmiştir. Antalya'daki madenler konusunda da önemli açıklamalar yapılmıştır. Buna göre; Akseki'ye bağlı Bademli ve Çınarlı köylerinde kurşun, Çukurköy'de taşkömürü, Şahap, Emeriya, Üzümdere köylerinde asfaltlı kireç ve Zilan ile Gödene köyleri civarında boksit bulunduğu Bakanlıkça malumdur. 1938-1940 yılları içinde M.T.A Enstitüsü tarafından gönderilen uzman ve mühendislerin yerinde yaptıkları incelemelerde sadece boksit madeni olan bölgede bir işletme kurulacak miktarda rezerv bulunduğunu tespit etmişlerdir. Boksitten ise ancak ileride ülkede alüminyum

⁶⁷ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Maarif Nezaretinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 22.06.1944 tarihli yazı)

⁶⁸ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.8-9

sanayisi kurulunca istifade edileceği belirtilmiştir. Elmalı'da ise, İslamlar, Dereelmalı, Macun-Hacıyusuflar, Yörenler ve Aliyaylası'nda krom, Bayındır, Coğunköy'de linyit ve Beydağ mevkiinde de zımpara bulunmaktadır. Fakat bu bölgeler henüz tetkik edilmemiş olup ilerleyen yıllarda bir plan dahilinde bunların keşfinin yapılacağı yazılmıştır.⁶⁹

Adalet Bakanlığınca Antalya milletvekillerinin raporuna cevap olarak, Bakan Ali Rıza Türel imzasıyla gönderilen yazıda, senelik iş yükü aynı olan benzeri ilçelerde işlerin tek hakimle düzenli biçimde yürütüldüğü ve ödenek olmadığından Serik'e hakim muavini gönderilemeyeceği yazılmıştır. Ayrıca Akseki cezaevi yıkanma yerinin ve tuvaletinin yaptırılmış olduğu mahallinden Bakanlığa bildirilmiştir.⁷⁰

Antalya'nın altı milletvekili tarafından hazırlanan rapor şu cümlelerle bitmiştir: *“Halkın Hükümetten istediği şeyleri burada açık olarak belirtmeye çalıştık. Halkın sıhhi durumunu düzeltmek, yol ihtiyacını gidermek, iktisadi alanda kalkınmasını sağlamak, zirai verimi çoğaltmak için tedbir almak Partimizin ve Hükümetimizin esaslı prensiplerinden olduğuna göre fedakâr, Cumhuriyet ve vatan aşığı Antalya vilayeti halkının çok yerinde olan dileklerinin yerine getirileceğine emin bulunmaktayız.”*⁷¹

SONUÇ

Antalya milletvekillerinin seçim bölgelerine yaptıkları ziyaret ve halkın sorunlarına yönelik hazırlamış oldukları rapor, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye taşra şehirlerinde sağlık, eğitim, adalet, ekonomi ve bayındırlık gibi alanlarda ihtiyaç duyulan eksikliklerin neler olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Antalya şehrinin iklimi, coğrafi koşulları ve konumuna göre şekillenen bu ihtiyaçlar, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği aracılığıyla Hükümetin ilgili bakanlıklarına bildirilerek, giderilmeye çalışılmıştır.

Antalya'nın İkinci Dünya Savaşı yıllarında en dikkat çeken ihtiyacı olarak kara ve deniz ulaşımı görünmektedir. İklimin ve toprağın uygun özellikte olması şehrin tarımsal girdilerini arttırmış ve üretim fazlasının diğer bölgelere nakliyatı sonucunu doğurmuştur. Sadece Antalya için değil tüm Türkiye için önemli olan bu konunun çözümü için Ulaştırma Bakanlığına bilgi verilmiş, Bakanlık da gemi sayı ve tonajlarını artırarak deniz nakliyatındaki sorunu

⁶⁹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (İktisat Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 14.04.1944 tarihli yazı)

⁷⁰ BCA, 490..1.0.0 620.34..1 (Adliye Vekâletinden Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine gönderilen 07.02.1944 tarihli yazı)

⁷¹ BCA, 490..1.0.0 620.34..1, s.10

gidermeye çalışmış, kara ve demiryolu ulaşımında ise bütçe darlığı istenen talepleri yerine getirememiştir.

Türkiye'nin birçok yerinde olduğu gibi, Antalya'da da sağlık koşullarının savaş ortamında bozulduğu görülmüştür. Hastalıklara karşı ilaç tedarik etmek ithalatın aksamasından ötürü zorlukla gerçekleştirilmiştir. Erkek sağlık personelinin savaşa hazır olmak amacıyla silah altına alınması da sağlıkta sıkıntı yaratan bir diğer durum olmuştur. Savaş ekonomisinin yarattığı bir sonuç olarak devlet, bataklık ve göllerin kurutulması gibi büyük çaplı ve bütçeli işlerin yapılmasına çok sıcak bakmamıştır. Bu konuda bakanlıktan gelen cevap temenni ve vaatten öteye gidememiştir.

Savaşın son yıllarında Antalya'nın gündelik hayatına genel olarak bakılacak olursa, şehrin çok ağır bir sorunu olmadığı, hatta belli ölçülerde, savaş koşullarının aksine gelişme gösterdiği görülmektedir. Antalyalılar tarımsal faaliyetlerini daha geliştirme çalışmaları yapmışlar, eğitim kurumlarının açılmasında gereken özveriye göstermişler, bakanlıklardan mevcut durumlarını daha da iyileştirecek taleplerde bulunmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA

1. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Cumhuriyet Halk Partisi Katalogu, 490..1.0.0 620.34..1

2. Kitap, Makale ve Tezler

- Alçıtepe 2011 Ali Galip Alçıtepe, “Antalya’da Tarımsal Kurumların Tarihçesi”, *Antalya Kent Müzesi Projesi Pdf Yayınları*, (<http://www.antalyakentmuzesi.org.tr/download/17.pdf>).
- Antalya Bahçecilik Kooperatifi Esas MukaveleNamesi*, Antalya Basımevi, Antalya, 1939, ss.1-21
- Antalya Teknik Ziraat Müdürlüğü 1967 Yılı El Kitabı*, Antalya, 1967
- Atatürk, Seyahat Notları (1930-1931)*, (Haz. Gürbüz Tüfekçi), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998
- Avni 1942 Hüseyin Avni, “Türkiye’de Kauçuk Yetiştirilebilir miyiz?”, *İktisadi Yürüyüş*, 1 Haziran 1942, Sayı:60,
- Bila 2008 Hikmet Bila, *CHP 1919-2009*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008
- Bük 1942 Fahri Bük, “Orman Umum Müdürlüğü Teşkilat ve Çalışması”, *İktisadi Yürüyüş*, 29 Birinci teşrin 1942, Sayı:68-69-70,
- CHP 1936 İl Kongreleri*, Ankara, 1937
- Coğrafya- Tarih- Tarım- Madenler- Sanayi- Ulaştırma- Ticaret ve Turizm Bakımından Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Antalya, 1966
- Divitçioğlu 1966 Sencer Divitçioğlu, *Antalya Bölgesi Girdi-Çıktı Analizi*, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966
- Doğukan 1941 Suphi Rıza Doğukan, “Pulluk Meselesi”, *İktisadi Yürüyüş*, 16.12.1941, Sayı:49,
- Gönüllü 2008 Ali Rıza Gönüllü, *Demokrat Parti Döneminde Antalya (1950-1960)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008
- Güçlü 1997 Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Kültür Yayınları, Antalya, 1997
- Güçlü 2000 Muhammet Güçlü, *1864-1950 Yılları Arasında Serik (İdari, Ekonomik, Sosyal)*, Serik Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya, 2000
- Güneş ve Güneş 2006

- Günver Güneş - Müslime Güneş, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Antalya”, *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya, 2006, 297-324
- İktisadi Yürüyüş*, 18 Şubat 1942, Sayı:51-52-53
- İktisadi Yürüyüş*, “Türkiye’de Virjinya Tütünü”, 16 Eylül 1942, Sayı:66-67
- Karabekir 1994 Kazım Karabekir, *Ankara’da Savaş Rüzgarları II. Dünya Savaşı, CHP Grup Tartışmaları*, (Yay. Haz. Faruk Özerengin), Emre Yayınları, İstanbul, 1994
- Koçak 2008 Faruk Nafiz Koçak, “20. Yüzyılda Alanya”, *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (22-24 Kasım 2007) Sempozyum Bildirileri*, (Yay. Haz. Mustafa Oral), Cilt 2, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2008, 741-774
- Makal 1950 Mahmut Makal, *Bizim Köy, Köy Öğretmeninin Notları*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1950
- Mayak 2009 Faysal Mayak, “Adnan Menderes’in Teftiş Raporuna Göre Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Örgütünün Çalışmaları (1935), *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, Cilt:IV, Sayı:15, Yıl:2007/Güz, 2009, 191-219
- Metinsoy 2007 Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Savaş ve Gündelik Yaşam*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2007
- Nureddin 1944 Vala Nureddin, *Antalya İkinci Dünya Harbi İçinde Nasıl Güzelleşebildi?*, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944
- Önal 2006 Murat Önal, “1930’lu Yıllarda Genç Cumhuriyetin Başlattığı Önemli Bir Girişim: Afyon-Antalya Demiryolu Hattı Projesi (1 Nisan 1933)”, *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya, 2006, 275-296
- Selekler 2000 Adnan Selekler, *XX. Yüzyılda Antalya ve Antalyalılar*, Yeni İleri Matbaacılık, Antalya, 2000
- Selekler 1937 Macit Selekler, *İzmir 1937 Fuarı Antalya Pavyonu*, Antalya Basımevi, Antalya, 1937
- Şimşek 2008 Fatma Şimşek, “Antalya’da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri (1923-1940), *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu (22-24 Kasım 2007) Sempozyum Bildirileri*, (Yay. Haz. Mustafa Oral), Cilt 2, Akdeniz Üniversitesi Yayınları, Antalya, 2008, 446-462
- Türk Hava Kurumu Nizamnamesine Göre Antalya ve Havalisinde Alınacak Yüzde 2 Yer Ürünü Talimatnamesi*, Antalya Basımevi, Antalya, 1937

Faysal Mayak

